

στο μικροσκόπιο...

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΤΖΑΪΛΣ ΜΙΛΤΟΝ ΣΤΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΠΟΥΡΝΑΡΑ

«Η καταστροφή της Σμύρνης δεν έγινε δυστυχώς μάθημα»

Ο Τζαΐλς Μίλτον πίνει μια μεγάλη γουλιά τσάι, παίρνει μια βαθιά ανάσα και διατυπώνει σε μία μόνο φράση το πιο πικρό δίδαγμα του βιβλίου του: «Η καταστροφή της Σμύρνης δεν έγινε, δυστυχώς, ένα οικουμενικό μάθημα για τον κόσμο. Μία από τις σημαντικότερες πόλεις, με ακμάζον εμπόριο, ευζωία και ανεκτικότητα, πρωτόγνωρη για την εποχή σβήστηκε από τον χάρτη». Συγγραφέας και δημοσιογράφος ο 42χρονος Βρετανός, έγραψε ένα από τα πιο συναρπαστικά αφηγήματα για την πιο τραγική σελίδα του σύγχρονου Ελληνισμού, με τίτλο «Σμύρνη, ο Χαμένος Παράδεισος» (Εκδόσεις Μίνωας, μετάφραση Α. Καλοφωλιάς).

Η πρωτοτυπία του εγχειρήματός του είναι ότι βάσισε την αφήγησή του στους Λεβαντίνους, τις ευκατάστατες οικογένειες ευρωπαϊκής καταγωγής που ζούσαν γενιές ολόκληρες στην Ανατολή, έχοντας απομοιώσει τους τρόπους της. Οι Ουίταλς, οι Πάτερσον, οι Ζιρό κ.ά. διαβίωναν πριγκιπικά, σχηματίζοντας ιδιότυπες οικογενειακές δυναστείες. Ήταν ένας θύλακος της Δύσης, στην καρδιά της Μικράς Ασίας, που παρέμενε ουδέτερος ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους. Ανθρωποι μορφωμένοι και οξυδερκείς, άφησαν πίσω τους ημερολόγια και έγγραφα για τα γεγονότα προ της Καταστροφής αλλά και για τις τελευταίες ημέρες, πριν η Σμύρνη πνιγεί στο αίμα. Ο καμβάς της αφήγησης συμπληρώνεται με μαρτυρίες από Έλληνες επιζώντες, όπως ο Πέτρος Μπρούσαλης.

Αμερόληπτη ματιά

«Επέλεξα αυτήν την ομάδα του πληθυσμού της πόλης, διότι προσφερόταν για μια αντικειμενική καταγραφή του κλίματος. Η ματιά τους στα γεγονότα ήταν αμερόληπτη. Ήταν μια κάστα ανθρώπων αφάνταστα πλούσιων και προνομιούχων.

Ήταν ο καταλύτης στο να οικοδομηθεί η κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα στη Σμύρνη και η ανεκτικότητά της στο διαφορετικό. Ήταν μια ελληνική πόλη, αλλά το προφίλ της σμιλεύτηκε εξίσου και από τους ξένους. Οι περισσότεροι από τους τελευταίους δεν υπέφεραν. Κατάφεραν να διαφύγουν, αφήνοντας βέβαια πίσω την περιουσία τους. Ήταν άνθρωποι μορφωμένοι και έτσι η καταγραφή των γεγονότων σε ημερολόγια και άλλα έγγραφα έχει μεγάλη αξία».

Ο Μίλτον διαβάζει συνεχώς κι έτσι γεννιούνται οι ιδέες για τα συγγραφικά έργα.

«Το ερέθισμα για τη Σμύρνη ήρθε χάρις σε μια μελέτη για ένα παλιότερο

βιβλίο μου. Οι Ευρωπαίοι δεν διδάσκονται την Ιστορία της Μικράς Ασίας στα σχολεία τους. Καθώς μάθαινα όλο και περισσότερα, διαπίστωνα πόσο άδικο είναι να έχει παραλειφθεί τόσο σημαντικό κεφάλαιο από τη διδασκαλία. Οι δυτικές κυβερνήσεις είχαν παίξει καθοριστικό ρόλο στην υποθήωση της Σμύρνης. Μπορεί η καταστροφή να είναι από τις στιγμές που άλλαξαν τον ρουν της Ιστορίας της Ελλάδας, αλλά ήταν εξίσου σημαντική και για τη Δύση».

Διαχρονικά

«Υπάρχει επίσης άλλη μια σημαντική παράμετρος: τα ζητήματα που ανέκυψαν εκείνη τη χρονική στιγμή είναι διαχρονικά, αφορούν τόσο πολύ την εποχή μας. Στη Μικρά Ασία είχαμε γενοκτονία, εθνική κάθαρση, τεράστιες μετακινήσεις πληθυσμού, ανάμειξη πολλών κυβερνήσεων. Τα ίδια φαινόμενα βλέπουμε να συμβαίνουν και στον σημερινό κόσμο».

Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση της ιστορίας

Ο Μίλτον επιμένει. «Η καταστροφή της Σμύρνης δεν έγινε ένα οικουμενικό μάθημα για τον κόσμο. Σίγουρα δεν έγινε για τις κυβερνήσεις. Δεν είμαι Έλληνας για να διαισθάνομαι τον πόνο που προκαλεί η λέξη Σμύρνη αλλά ο κυνισμός με τον οποίον αντιμετωπίσαν το θέμα η βρετανική και η αμερικανική κυβέρνηση είναι σοκαριστικός. Σε ανθρωπιστικό επίπεδο ήταν μια καταστροφή τεράστιας κλίμακας, η πρώτη που είδαμε τον 20ό αιώνα. Ήταν επίσης το πρώτο δείγμα βάνανσης ρεαλ πολιτική. Οι ξένες κυβερνήσεις γύριζαν την πλάτη στο πλήθος που ήταν έτοιμο να σφαγιαστεί για να μη φανεί ότι θα σώσουν τους εχθρούς της Τουρκίας. Φοβάμαι ότι αυτή η φρικτή στάση μάς ακολουθεί ακόμα. Στο Ιράκ λ.χ. έχουμε ισχυρή ανάμειξη ξένων κυβερνήσεων».

Ζωντανή αφήγηση

Η δημοσιογραφική πείρα του Μίλτον, τον βοηθάει να κάνει την αφήγηση ζωντανή, με εναργείς εικόνες. «Η ανθρωποκεντρική προσέγγιση είναι πάντα το κλειδί για να μπει στο δω-

μάτιο της ιστορίας. Μια στεγνή καταγραφή των γεγονότων με τοποθεσίες και ημερομηνίες δεν συγκινεί κανέναν. Πρέπει να βοηθήσεις τον αναγνώστη να ταυτιστεί με το ανάγνωσμα, να τον κάνει να αισθανθεί πώς θα αντιδρούσε ο ίδιος αν είχε να αντιμετωπίσει αυτές τις ακραίες καταστάσεις».

Ο Βρετανός συγγραφέας πιστεύει ότι η σύγκρουση δεν θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί. Ενδεχομένως όμως, αν υπήρχαν άλλοι πολιτικοί χειρισμοί να μην εί-

χε καταστραφεί η πόλη.

«Ελάχιστοι μπορούσαν να καταλάβουν ότι από την στιγμή που πάτησε το πόδι του ο ελληνικός στρατός θα κατέληγαν όλα στον όλεθρο. Ο μόνος πολιτικός που είχε συναίσθηση αυτού του πράγματος ήταν ο Ουίνστον Τσόρτσιλ που προσπάθησε να σταματήσει τον Λόιντ Τζορτζ να υποστηρίξει τις ιδέες του Βενιζέλου. Τα πράγματα εκείνη την περίοδο θα πήγαιναν σίγουρα άσχημα με τον μεγάλο ελληνικό πληθυσμό της Μικράς Ασίας και τη γέννηση του τουρκικού εθνικισμού. Το πιο τραγικό είναι ότι αναγκάστηκαν να ξεριζωθούν από την Μικρασία και Έλληνες που δεν είχαν ανάμειξη στα γεγονότα όπως εκείνοι που ζούσαν στην Καππαδοκία. Υπήρχαν κοινότητες Ελλήνων που συνυπήρξαν αρμονικά και ειρηνικά με τους Τούρκους που έφυγαν και έτσι χάθηκε ένα είδος συμβίωσης».

Ο Μίλτον έχει συχνά κατηγορηθεί ότι τήρησε αντιτουρκική στάση στο βιβλίο του. «Σκοπός μου δεν ήταν να πάρω την πλευρά κανενός αλλά να κάνω ένα βιβλίο για την Σμύρνη που να βασίζεται στη ματιά των Λεβαντίνων. Σε ένα ταξίδι μου στην Ουάσιγκτον οι Έλληνες με κάλεσαν να δώσω μια ομιλία. Ήρθαν και εκπρόσωποι του τουρκικού λόμπι, που άφησαν ντοσιέ με στοιχεία για τις βαρβαρότητες που διέπραξε ο ελληνικός στρατός στη Μικρασία σε κάθε θέση. Μόλις τελείωσε η ομιλία, έγιναν πολλές ερωτήσεις και

το θερμόμετρο ανέβηκε. Ενωθα πως ό,τι ήθελε να πει η μια ομάδα στην άλλη έπρεπε να έχει διαμεσολαβητή εμένα. Οι Τούρκοι με έχουν κατηγορήσει ότι είμαι αντιτούρκος, κάτι που βρίσκω γελοίο. Καταλαβαίνω ότι είναι δύσκολο για εκείνους να διαβάσουν το βιβλίο μου. Ούτε για τους Έλληνες όμως είναι εύκολο, καθώς αναφέρομαι και στις βιαιοπραγίες του ελληνικού στρατού. Κανείς δεν βγαίνει αλώβητος από την αφήγηση. Η διαπίστωσή μου βέβαια είναι ότι στην Αμερική τα πνεύματα μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων είναι πολύ περισσότερο οξυμένα απ' ό,τι στην Ελλάδα. Από την άλλη, έχω ακούσει και παράπονα για το γεγονός ότι ενώ οι Έλληνες υπέφεραν τα πάνδεινα, εστίασα το βιβλίο μου στους Λεβαντίνους».

Ο Μίλτον έχει μια καθαρή εικόνα για τη σύγχρονη Τουρκία. «Αν η Τουρκία έμπαινε στην ευρωπαϊκή οικογένεια, θα ήταν ευεργετικό για πολλές χώρες, εκ των οποίων και η Ελλάδα. Για να μπορέσει όμως η Τουρκία να προχωρήσει σε μια τέτοια κίνηση, θα πρέπει να διορθώσει πολλά πράγματα, όπως λ.χ. να κατοχυρώσει την ελευθερία λόγου. Θεωρητικά η ένταξη θα ήταν καλή κίνηση. Πρακτικά την βρίσκω ανεδάφιμη προς το παρόν».

Η άλλη πλευρά

Έχοντας συνομιλήσει με πολλούς Έλληνες και Τούρκους, ο συγγραφέας πιστεύει ότι όλο και περισσότεροι μπορούν να αποδεχθούν οδυνηρές για τον εθνικισμό πτυχές της ιστορίας τους.

«Εξαρτάται με ποιον μιλάτε. Αν έχετε απέναντί σας έναν Τούρκο διανοούμενο που ζει στο Λονδίνο, θα είναι σε θέση να κάνει έναν αντικειμενικό απολογισμό και να ακούσει αυτά που έχετε να πείτε».

Ενας φίλος μου Τούρκος δημοσιογράφος στο BBC μιλάει ανοιχτά για τη γενοκτονία των Αρμενίων. Και στη Σμύρνη συνάντησα ανθρώπους ανοιχτόμυαλους, διατεθειμένους να δουν την άλλη πλευρά. Υπάρχουν, βέβαια, και εκείνοι που δεν μπορείς ούτε καν να αναφέρεις ότι οι Τούρκοι ξεκίνησαν την πυρκαγιά της Σμύρνης. Υπάρχουν όμως αποδείξεις για το γεγονός αυτό παρά το ότι όλες οι πλευρές αλληλοκατηγορούνται».

Η συνέντευξη έληξε με την ευχή να γίνει το βιβλίο του ταινία. Υπάρχουν έγκυρες δημοσιογραφικές πληροφορίες ότι αυτήν την περίοδο το διαβάζει ο Τομ Χανκς.